

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Gyvoji istorija

Neseniai paminėjome Sausio 13 -ąją. Ji gyva mūsų širdyse ne tik dėl to, kad palyginti nedaug laiko prabėgo nuo tų įvykių: gyva ji dėl tų žmonių, kurie žuvo dėl laisvės, paprastų, mylinčių tiesą ir savo Tėvynę. Dėl jų ir istorija tampa ne paminklinė, o gyva, skaudi, tikra. Ir žmogus joje – nebūtinai herojus. Jis gal tokiu nė nesvajoto būti. Jis tikėjo pašauktas savo širdies.

Kodėl manęs netraukia lietuvių istoriniai romanai, kuriuose aprašomi, kaip pasakytų tūlas skaitytojas, didvyrių žygiai ir istorijos?.. Ogi būtent todėl, kad didvyrių. Kad juose ima ir pradingsta gyvas, paprastas žmogus su savo baime, nerimu ir abejonėmis: mūsų suvokiamas didvyriškumas (na, bent jau literatūrinis) yra toks buldozerinis, holivudiškas. Tai tinka ir vyresniajai, ir jaunesniajai kartai (ypač jauniems lietuvių kino prodiuseriams, imantiems pavyzdį iš amerikietiško veiksmo filmų, kur neretai sunku suvokti, kuo herojus skiriasi nuo neherojaus, nes abu elgiasi ir mąsto labai panašiai, tik vienam scenarijuje kažkodėl skirtas gerojo, o kitam – blogojo vaidmuo). Čia jau kažkas, pasak F. Nietsches, anapus gėrio ir blogio. Gal tai demokratijos išugdyta banalybė kaip vartotojiškos egzistencijos esmė?..

Štai ir mūsų istorijos herojai (nuo didžiųjų kunigaikščių iki partizanų) neretai taip supaminklinami ir mumifikuojami, kad ir pati istorija darosi neįdomi, o ji tikrai to nenusipelno. Iš visos širdies pritarčiau šviesaus atminimo profesoriui Juozui Girdzijauskui, sakiusiam, kad mūsų partizanų istorija nusipelno epopėjos: deja, literatūra dar neišaugino tikrai didelių kūrinių šia tema, nes galbūt dar per mažai prabėgo laiko, kad įsisąmonintume istorinę šių įvykių reikšmę ir pažvelgtume į juos objektyviai, be spekuliacijų.

Šiuo atžvilgiu galima dėti daugiau vilčių į kiną kaip į nenuobodų istorijos mokytoją: nereto partizano gyvenimas vertas išskirtinio scenarijaus (bent man toks atrodo esąs Antano Kraujelio, pasakutiniojo Lietuvos partizano, gyvenimas, ir ypač tuo, kad jis glaudžiai susijęs su šiandiena, šiandienos politika ir jos morale). Tačiau nacionalinis transliuotojas LRT nesidrovi rodyti prasčiausio (kad lietuviškas, joks čia plusas) serialų „muilo“ ir „ryškiausių scenos žvaigždžių“, kurių už Lietuvos ribų niekas nežino, išskyrus lietuvių išeivių kolonijas, kuriose tos žvaigždės demonstruoja savo kultūrinį provincialumą, o tinklelyje seniai nebėra nei literatūrai, nei kinui skirtų rubrikų, knygas, pavyzdžiui, gali pristatinėti bet kas, išskyrus literatūros profesionalus. Tuo stebėtis neverta – tokia yra mūsų politika, kuriai nereikia ekspertų, išmanančių žmonių, nes kultūrą išmano, suprask, kiekvienas. O tas išmanymas pasibaigia tuo, kad, pavyzdžiui, dažnas mūsų politikas kultūrą įsivaizduoja kaip kiaušininės valgymą šakute, o ne rankomis.

Todėl klausti, kodėl televizijoje nėra įdomių kultūrai skirtų laidų (netradicinio formato, stiliaus, besiremiančių ne stereotipais, o formuojančių naują požiūrį, įžiebiančių diskusijas, įskeliančių provokacijos kibirkštį, vykstančių kaip parodija ar net šou) veikiausiai beprasmiška. Taip pat, kaip ir teirautis, kodėl rodomi geriausiu eterio laiku serialai orientuoti senatvine silpnaprotyste sergantiems žiūrovams, o ne jaunimui, inteligentijai, profesinėms visuomenės grupėms ir panašiai. To klausti neverta. Idėjai įgyvendinti reikia ne tik talento, užsispyrimo, tam reikia ir valstybės požiūrio, kultūrinės politikos aiškumo, pagaliau gal ir mecenatystės, kuri būtų nukreipta į aiškų pilietiškumo ir istorinės sąmonės ugdymo kursą, tarkim, kino pagalba. Gal iš tiesų reikia liautis leisti vidutiniškas ar net prastas knygas, kurių tiražai nedideli, o sklaida – beveik nulinė, ir imtis kur kas galingesnio masinio poveikio priemonių – kino, kuris apima ne tik televizorių ar kino teatrų ekranus, bet ir internetą.

Bet visų pirma reikia labai aiškos ir konkrečios strategijos, kurią pavadinčiau maždaug taip – mūsų istorijos atgaivinimas, o ne mumifikavimas; šiuolaikiniai proginiai, šventiniai, parodomieji projektai dažnai pakiša tam atgaivinimui koją ir suryja aibes pinigų, neduodami apčiuopiamos grąžos. Jeigu norime gyvos istorijos ir gyvų didvyrių, reikia imtis tokios strategijos. Jeigu nenorime – ir toliau kalkime ir statyme paminklus, užuot prikėlę tuos istorinius veikėjus žmonių širdyse ir atmintyje – gyvus, aistringus, abejojančius ir nebūtinai didvyriškus.

Renata Šerelytė

Paminklas-ženklas Antanui Kraujeliui atminti. Skulptorius Vladas Urbanavičius

AMŽINYBĖ

*Per laiką ir per erdvę kiaurai
Žiūrėk: tenai, apačioje,
Susikryžia vė mūsų kaulai -
Balti erškėčiai tamsoje.*

*Kovų garsai nebeužklysta.
Buveinė požemio rami.
Kaip skaisčiai žydi, sunkiai vysta
Tai, kas vadinos žmogumi.*

*Ir Dioskurija nuskendus
Per amžius ir per atstumus
Lig šiol tebeseka legenda
Apie gyvenusius čia mus.*

*Ir mūsų siela, šitiek klydus,
Laikų sulaukia amžinų.
Saulėlydis kaip graiko skydas
Teberūdija virš kalnų.*

Jonas Strielkūnas
Iš ciklo „Kolchidės jamba“

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Gyvoji istorija • **2-as psl. Aldona Ruseckaitė.** Klasikas Antanas Baranauskas pagal profesorių Maironį • **3-as psl. Gediminas Mikelaitis.** Profesorius Juozas Girdzijauskas – žymus mokslininkas ir Lietuvos mylėtojas • **4-as psl. Jaroslavas Melnikas.** Maša, arba postfašizmas. Ištrauka iš romano • **5-as psl. Algis Vaškevičius.** Kaune atgimė garsaus animacijos kūrėjo personažai • **6-as psl. Lidija Veličkaitė.** VI tarptautinis jaunimo muzikos festivalis „Le strade d’Europa“ Lietuva-Italija 2014 • **7-as psl. Jūratė Ivanauskienė.** Išėjau likimo išvartytas... (3) • **8-as psl. Kultūros kronika**

Kitame numeryje: Naujausi archeologiniai duomenys apie mūsų protėvius • 2014 metų knygos rinkimai

Klasikas Antanas Baranauskas pagal profesorių Maironį

ALDONA RUSECKAITĖ

Pasibaigę iškilmingieji Kristijono Donelaičio metai, jie ištis Lietuvoje buvo turiningi, didysis poetas įvairiomis formomis pasibeldė į mūsų kultūrinę atmintį, tikėkimės, jog išiminėme ilgam. O laikas vėl kelia svarbias datas, 2015 m. minime kito didžio vyro, iškilaus tautos kūrėjo Antano Baranausko jubiliejų – sausio 17 d. jam sukanka 180 metų. Irgi gražus skaičius! Lietuvių literatūroje įprasta brėžti istorinę klasikų poetų liniją: K. Donelaitis – A. Baranauskas – Maironis.

Tad šimet aktyviau prisiminti poetą, vyskupą A. Baranauską irgi yra ir įdomu, ir svarbu, nes pastebime, jog technologijų amžiuje visuomenės kultūrinė atmintis blėsta gan greitai ir kelia nemažai nerimo.

2014 m. kalbėdama apie K. Donelaitį, rėmiausi Maironio paskaitomis, dabar primindama A. Baranauską, taip pat norėčiau paanalizuoti Maironio paskaitą, kurią jis skaitė Lietuvos universiteto studentams, kai 1923 m. pradėjo dėstyti senosios lietuvių literatūros kursą.

Maironis klasiką A. Baranauską puikiai pažinojo, mokydamasis Kauno kunigų seminarijoje buvo jo studentas. Jaunasis Jonas Mačiulis labai gerbė šį profesorių, laikė sau pavyzdžiu ir svarbiu autoritetu, todėl 1888 m., baigdamas seminariją, įteikė A. Baranauskui savo pirmąją poemėlę „Lietuva“, kurią jam ir skyrė sukurdamas devynių posmelių ditirambą: „Jo Mylistai Šviesiausiam Vyskupui Antanui Baranauskui“, kuris ir milžinas, ir ryto žvaigždėlė, ir giliu mokslu šarvuotas, ir kalbą prikėles, ir viltį įkvėpęs... O per paskaitą Maironis studentams prisipažino: „Pirmą sykį man teko su juo arčiau susidurti, važiuojant mokintis į Peterburgą (...), įteikiau tuomet savo pirmuosius eilių mėginį-

Vyskupas A. Baranauskas (vidury) su grupe kunigų prie Kauno vyskupijos, apie 1894 m.

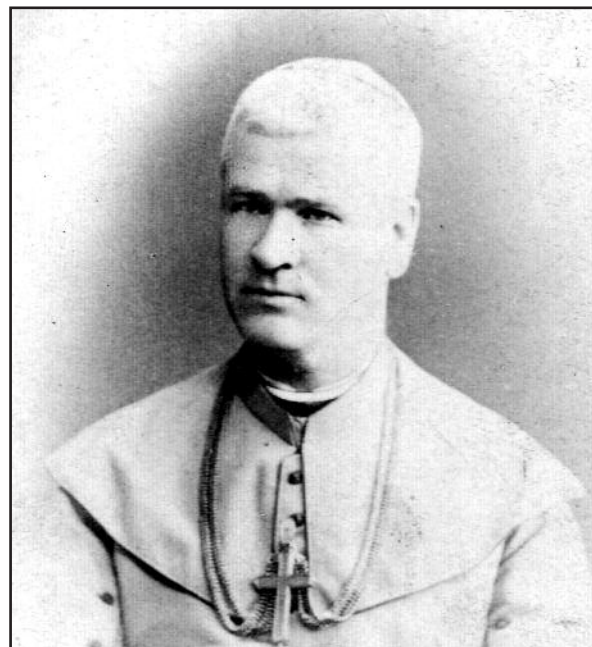
„...bet kuomet vieną kartą atrašiau jam lietuviškai, mudviejų susirašinėjimas nutrūko“ – prisipažino studentams Maironis. Jis bandė apibūdinti Baranausko pažiūras, įvertino jį kaip lietuvi patriotą, tačiau vis tik norėjusį sutarti su lenkais, „A. Baranauskas manęs, kad Lietuvos išganymas vien ankštoje vienybėje su lenkais (...), bijojo antagonizmų šių dviejų tautų, kurias pati Dievo Apveizda surišusi kovoj prieš rusus maskolius.“

Maironis labai trumpai apžvelgė A. Baranausko biografiją, paminėjo, jog šis gimęs netoli Anykščių ūkininkų šeimoje, buvo išleistas į mokslus. Baigęs Varnių kunigų seminariją, išvyko į Peterburgo dvasinę akademiją. Kadangi dar nebuvo geležinkelių, jaunas kunigėlis 900 kilometrų važiavęs dieną ir naktį arkliais beveik dvi savaites... Po Peterburgo studijavęs Miunchene, Romoje. Dar įvertino, jog buvęs „vyras aukšto ūgio, gilaus mokslo, tvirto būdo ir geležinės valios...“

Maironis nuolat primindavo jauniems žmonėms, jog nereikia užkasti talento nuo Dievo duoto, reikia susikaupti ties vienu darbu, kurį geriausiai išmanai, nesiblaškyti, nes blaškydamasis nieko naudingo nenuveiksi.

Tad vadovaudamasis tokiomis savo pažiuromis, profesorius žvelgia ir į A. Baranauską, apgalvėdamas, jog šis esąs „liūdnas pavyzdys, kaip gabiausias žmogus, kursai galėjo ką nors nepaprastą sutverti, besimėtydamas nuo vieno dalyko prie kito, paliko galutinai ne per daug.“ Ir Maironis išvardija bemaž visus A. Baranausko darbus. Kad buvo visa širdimi atsidėjęs muzikai, grojo keliais instrumentais, kūrė giesmes ir joms komponavo melodijas. Rimtai tyrė lietuvių kalbą, ypač tarmes, parašė gramatiką, nustatydamas savitą rašybą, rinko tautosaką. Maironį stebino, kad Baranauskas netgi užsiėmė matematikos tyrinėjimais, „o nieko žymaus į matematiką neįnešė.“ Kurį laiką studijavo homeopatiją O paskutiniuosius penkerius metus, jau būdamas Seinų vyskupu, buvo užsimojęs išversti į lietuvių kalbą Šventąjį Raštą, tačiau nebaigė, ir šis milžiniškas darbas liko rankraščiuose, nes Bibliją išvertė vyskupas J. Skvireckas. Galop Maironis Baranauską įvertino kaip nepaprastai gabų, tikrai mokytą vyrą, gan plačiai žinomą Europoje, susirašinėjusį su garsiais mokslo vyrais.

Maironis, aišku, aukščiausiai iškelia poemą „Anykščių šilelis“, kurią Baranauskas parašė jaunystėje 1858–1859 m. Profesorius studentams primena kūrinio genezę, kurią pasakodavęs pats poemos autorius. Kai jaunas Antanas išgirdęs per pamoką mokytoją sakant, jog lietuvių kalba neįmanoma taip poetiškai ir švelniai parašyti, kaip tą padaręs Adomas Mickevičius lenkiškai, nusprendęs įrodyti, jog jo gimtoji kalba yra labai turtinga ir graži. Todėl ir parašęs „Anykščių šilelį“, „ir tasai veikalas yra tikru perlu mūsų poezijoje, ir negalima nesigailėti, kad poetas (...) parodęs stambų poetišką talentą, paskui jį užkasė, nesirūpindamas jo gilesniu išlavimu“ – apgailestauja Maironis. Tačiau profesorius yra ramus – „Anykščių šilelis“ neleis užmiršti jo autoriaus, nes tai esąs nepaprastas kūrinys. Maironis studentams aiškina, kokia turtinga esanti kūrinio kalba: „kiek tikrai širdingo jausmo, kiek gyvos poezijos. Skaitydamas tą trumpą 343 eilių veikalėlį, užmiršti nesąs miške: rodos, savo akimis matai jo pušis..., gir-

Antanas Baranauskas apie 1885 m.

Maironio poemėlės „Lietuva“ rankraštis, dedikuotas A. Baranauskui, 1888 m.

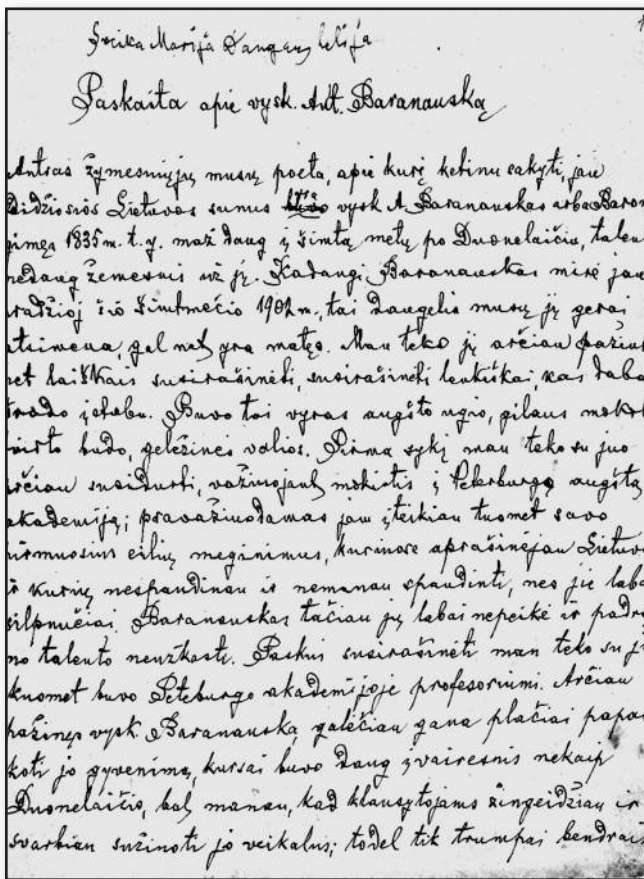
di, kaip giria šlama, ūžia..., klausai paukščių ir žvėrių kalbą, net jauti girios kvapą...” Maironis pripažįsta, jog „Baranausko „Šilelis“ – tai tikras, kaip sakyktų Tumas, savo rūšies deimanciukas...”

Maironis primena ir kaip poema išvydo dienos šviesą: pirmiausia atspausdinta L. Ivinskio kalendoriuje 1860 m., vėliau, kai 40 metų buvo uždrausta lietuviška spauda, Baranausko pažįstamas H. Vėberis atspausdino ją su paaiškinimais Veimare ir tik kont-rabandos keliu buvo galima knygą gauti. Įdomiausia, jog Maironis studentų neapkrauna jokiais datomis: nei kada „Anykščių šilelis“ parašytas, nei kada išspausdintas. Matyt, profesoriui atrodė nebūtina į jaunas galvas kimšti skaičius...

Apie kitą A. Baranausko poetinę kūrybą – religines giesmes, eilėraščius – Maironis studentams užsimena epizodiškai, vienu kitu sakiniu.

Baigdamas paskaitą, profesorius pažeria keletą apibendrinimų. Dar kartą apgaill, jog Baranauskas neugdė savo poetinio talento, tačiau „būkime jam dėkingi ir už tai, ką davė. Jis visgi mūsų praeity žymią sulošė rolę ir pagamino paskui ištisą naujų poetų eilę...” Ir Maironis nebijo prisipažinti: „be jo gal ir mūsų nebūtų buvę.“ Paskaitą Maironis užbaigia tokiu sakiniu: „Tegul daugiau tokių Baranauskų, o mūsų tauta užims Europoje prigulincią vietą“.

Maironio paskaitos rankraštis – vienuolika juodu rašalu smulkiai priskrebtų lapų – saugomas Maironio lietuvių literatūros muziejaus rankraštyne. □

Maironio paskaitos rankraštis

mus (poemėlę „Lietuva“ – A. R.), kuriuose aprašinėčiau Lietuvą ir kurių nespausdinau ir nemanau spausdinti, nes jie labai silpnučiai. Baranauskas tačiau jų labai nepeikė ir padaršino talento neužkasti...” Be abejo, A. Baranauskas, miręs 1902 m., dar nespėjo Maironio talento įvertinti, o Maironis apie vyskupą ir savo profesorių pirmą kartą apibendrintai parašė „Trumpoje lietuvių rašliavos apžvalgoje“, išspausdintoje 1906 m. Peterburge.

Tad ką gi profesorius Maironis pasakojo ir aiškino universiteto studentams, kalbėdamas apie A. Baranauską?

Pirmiausia jis prisiminė savo asmeninius ryšius ne vien dėl poemėlės „Lietuva“. Maironis pažymėjo, jog su A. Baranausku nemažai susirašinėjo, kai jau pats buvo Peterburgo dvasinės akademijos profesorius, tačiau laiškus abu rašė lenkų kalba.

Profesorius Juozas Girdzijauskas – žymus mokslininkas ir Lietuvos mylėtojas

GEDIMINAS MIKELAITIS

Šių metų sausio 3 d. Lietuvos akademinė visuomenė į paskutinę žemišką kelionę palydėjo Vilniaus universiteto profesorių Juozą Girdzijauską (1935–2014) – iškilų lietuvių literatūros ir kultūros istoriką, vieną žymiausių lietuvių filologų ir eilėdaros tyrėją, ne vieną mokslininkų kartą išugdžiusį pedagogą, atkurtos Lietuvos Respublikos savanorį. Po atsisveikinimo su velioniu Vilniaus Šv. Jonų bažnyčioje, Jis išlydėtas į Paupio kaimo kapinaites, esančias Raseinių rajono pakraštyje, kur ilsisi tėvai ir kiti artimieji. Vykdam testamentinį norą, Profesorius sugrįžo, Jo paties žodžiais, į „vaikystės miestą šviesulį, į širdies šventovę – Paupį”.

J. Girdzijauskas buvo gimęs netoli Paupio esančiame Kalupių kaime (Jurbarko rajone), vietovėje tarp Viduklės ir Vadžgirio. Iš pradžių mokėsi Kalupių pradinėje mokykloje. Po kelių mėnesių perėjo į Paupio pradinę mokyklą. Vėliau mokėsi Vadžgirio progimnazijoje ir Viduklės vidurinėje mokykloje. Vilniuje gyvenęs pusbrolis muzikantas Antanas Kupstys įkalbėjo sostinėje stoti į muzikos mokyklą ir mokytis groti trombonu. Į muzikos mokyklą įstojo norėdamas gauti stipendiją, kad pusbroliui būtų lengviau ją išlaikyti. Ten muzikos istoriją dėstė didelis autoritetas – Povilas Čiurlionis, Mikalojaus Konstantino Čiurlionio brolis. Besimokydamas muzikos mokykloje, įstojo į universitetą ir pamatęs, kad per sunku mokytis du dalykus, pasirinko studijuoti lituanistiką. Baigęs universitetą, nuo 1962 m. jame dėstė literatūros mokslo įvadą, literatūros teoriją, estetinės minties istoriją, kursus, skirtus lietuvių poetikai ir eilėdarai, S. Daukanto, V. Mykolo Putino kūrybai, ilgus metus skaitė naujais tyrimais paremtą XIX a. lietuvių literatūros kursą.

J. Girdzijauskas apgynė dvi disertacijas apie lietuvių eilėdarą, nuo 1984 m. buvo literatūros profesorius, atsakingasis mokslo leidinio *Literatūra* redaktorius (1969–1975), dirbo Mokslo ir enciklopedijų leidybos instituto vyriausiuoju redaktoriumi (1997–1998). Beje, mokslininkui ginti antrąją disertaciją neleido dėl to, kad joje buvo skyrius apie B. Brazdžionio ir J. Aiščio eilėdarą. Disertaciją jis apgynė po šešerių metų be skyriaus apie šiuos poetus.

Mokslininkas paskelbė monografijas *Lietuvių eilėdara. Silabinės-toninės eilėdaros susiformavimas* (1966), *Lietuvių eilėdara XX a.* (1979), parengė spaudai mokslinį prof. J. Lebedžio palikimą, buvo pagrindinis akademinės lietuvių literatūros istorijos (*Lietuvių literatūros istorija. XIX a.*, 2001) autorius ir rengėjas. Profesorius taip pat vadovavo dvidešimčiai lituanistinių disertacijų. Vienas ar su pagalbininkais Profesorius paskelbė reikšmingą lietuvių poetikos antologiją, taip pat įvairių autorių – Valerijono Ažukalnio, Kristijono Gotlybo Milkaus, Henriko Radausko, Simono Stanevičiaus – raštų.

Pakviestas prof. Rimvydo Šilbajorio, 1988 m. J. Girdzijauskas apsilankė JAV, kur dalyvavo Baltų studijų konferencijoje. Viešnagės metu Profesorius susipažino su iškiliais JAV lietuvių kultūrininkais: mokslininkais, pedagogais, rašytojais. Be kitų dalykų, kalbėjo ir apie jaunosios lituanistų kartos ugdymą, lavinimą ir ruošimą

Tėviškės sode su artimaisiais. Iš kairės: Juozas Girdzijauskas, mama Julijona Girdzijauskienė, teta Gertrūda Kupstienė, pusbrolis Antanas Kupstys, apie 1954–1956 metus

Profesorius Juozas Girdzijauskas Sąjūdžio suvažiavime, 1989 m.

Amerikos aukštosiose mokyklose.

Nors ir būdamas žymiausias eilėdaros tyrėjas Lietuvoje, J. Girdzijauskas suprato, kad kūrinio meniškumo neįmanoma pasverti vien moksliniais metodais. Kūrinio aiškinimas gali pasiūlyti tik galvojimo kryptį, bet jo suvokimas priklauso nuo mūsų atvirumo bei jautrumo meniniam grožiui. Tad Profesorius literatūrą vertino daug plačiau – ieškojo jos reikšmės ir prasmės. Nuo vaikystės beveik visą Maironį mokėjo atmintinai, širdis linko prie literatūros, bet taip pat svajojo tapti ir kunigu (to troško ir jo mama), labai domėjosi teologija ir filosofija, ypač krikščioniškuoju egzistencializmu, Martinu Heideggeriu. Sovietinės okupacijos laikais jis sąmoningai pasirinko „nekalta” sritį – poetiką, eilėdarą, kad nereikėtų vėidmainiauti. Jeigu būtų buvę kiti laikai, turbūt būtų pasirinkęs kunigo kelią.

1984–1985 m. tuometinius filologijos studentus nustebino Profesoriaus skaitytas bendrosios estetikos kursas, per kurį jis pakylėtai, įkvėptai iš esmės dėstė filosofijos istoriją, ypač XIX a. pirmosios pusės vokiečių filosofiją (Immanuel Kant, Georg Wilhelm Hegel, Johann Gottlieb Fichte), nepaisydamas visos sovietinės okupacinės gražbylistės. Kursas turėjo pasisekimą, studentai jį mėgo, nes anuomet jie niekur kitur negaudavo jokių rimtesnių žinių apie didžiuosius filosofus ir estetiką. Tą kursą Profesorius laikė pagrindiniu, visą laiką tobulino, papildydavo, vis įtraukdavo naujos medžiagos. Jis dažnai pabrėždavo meninės idėjos sintetiškumą bei daugiaprasmiškumą ir vadino ją grožio idėja. Grožis esąs ypatinga sąmonės būseną, toks teigiamas išgyvenimas, kurį sukelia jo suvokimas, stebėjimas. Grožis atsiranda, kai tikrovės reiškinys sutampa su idėja, o vaizde įkūnyta vienintelė tobula idėjos išraiška yra idealas. Tikras menininkas siekia išreikšti vienokią ar kitokią grožio idėją. Grožio jausmas suvienija žmones, nes jis kyla iš visuotinės tiesos apsireiškinio.

Profesorius vienas pirmųjų Lietuvoje įvertino ir iškėlė žymiųjų išeivijos poetų reikšmę – Henriko Radausko, Bernardo Brazdžionio, Jono Aiščio. Ir tarp jų labiausiai pastebėjo meninį grožį. Štai kaip jis aprašė ryškiausią gryniosios poezijos kūrėją lietuvių literatūroje H. Radauską:

„H. Radauskas yra iš tų menininkų, kurie meną apgaubia ypatingo šventumo aureole. [...] Jo eilėrašciais grožimės taip, kaip grožimės talentingo meistro dirbiniais iš tauriųjų metalų ir brangakmenių. Tai auksakalio kūriniai. Žavi jo eilėraščių vaizdai, tobula konstrukcija, paverčia kalbos burtai. Tačiau tai – tik išorė. Iš tikrųjų grožis čia nėra puošmena. Grožis yra gilioji kūrinio esmė, visos jo struktūros pagrindas ir galutinis tikslas. Eilėraščio grožis kartu yra jo prasmė, o prasmė atsiskleidžia kaip grožis”.

Prof. J. Girdzijauskas išsiskyrė kultūrinių interesų platumu, mąstymo gilumu ir sintetiškumu, literatūros išmanymu ir apsiskaitymu, grožio pajauta. Ir vis dėlto ne dėl šių minėtų dalykų rašome išeivijos skaitytojams apie Profesorį, bet norėdami atkreipti dėmesį, kokį didelį jis paliko mums patriotizmo lobyną. Ir paliudyti, koks Profesorius buvo Lietuvos mylėtojas net sovietinės okupacijos sąlygomis.

Nukelta į 8 psl.

2014 METŲ KNYGOS RINKIMAI: SUAUGUSIŲJŲ KNYGOS (PROZA)

JAROSLAVAS MELNIKAS MAŠA, ARBA POSTFAŠIZMAS

Rašytojas Jaroslavas Melnikas

Ar galime nevalgyti gyvūnų, neeksploatuoti kitų žmonių, „gyventi taip, kaip liepia sąžinė“? – naujame romane-metaforoje „Maša, arba postfašizmas“ klausia žinomas rašytojas mistikas. Iš „žemesnės rasės“ išvesta žmogaus pavidalą turinčių gyvūnų rūšis – storai. Pagrindinis herojus įsimyli storų patelę ir taip prasideda jo kova su postfašistine morale. Romane vaizduojamas „aukštos moralės“ pasaulis praėjus daugeliui metų po fašizmo pergalės planetoje. Tai savotiška romano „Tolima erdvė“ (2008), kuriame buvo vaizduojama akla, elektronikos užgožta žmonija, tąsa.

Ryžė man sapnavosi visą savaitę. To dar nėra buvę. Kartojosi vis tas pats sapnas: aš duriu jai, ji siaubingai rėkia, ištraukiu peilį, ji nutyla ir žiūri į mane. Tada vėl smeigiu peilį ir ji vėl rėkia. Ir taip be galo. Tai žiūri į mane, tai rėkia.

– Kas tau?

Valentina nepatenkinta žvilgtelėjo į mane, sėdintį ant lovos.

– Nesimiega.

– Eik, išgerk migdomųjų.

– Nenoriu.

– Na, kas nutiko?

Nežinojau, sakyti ar ne.

– Nieko.

Ji vis tiek nebūtų supratusi. Kaip ir visos moterys, Valentina negalėjo žiūrėti, kaip skerdžia gyvulius, bet manųjų jausmų ji nesuvokė. Ji tik, kaip daugelis, baisėjosi pačiu skerdimo faktu, ir tiek.

Tą dieną redakcijoje turėjo būti susirinkimas, todėl iš namų išėjau anksčiau. Man patiko tos dienos, kai jausdavau, kad privalau ką nors padaryti. Tuomet jėga, vertusi mane veikti, buvo ne manyje, o išorėje. Aš tiesiog negalėjau neatsikelti šeštą valandą ryto ir nenuieiti į redakciją. Tai buvo ir vergija, ir kartu savotiška laisvė. Man nereikėjo spręsti, kuo užsiimti, skausmingai rinktis. Viskas darėsi paprasčiau. Keista, bet tomis dienomis aš net labiau gerbdavau save: nepriklausantį sau.

Išėjau iš kiemo nė nepagalvojęs apie storus – Mašką, Kreivį. Prisiminiau juos tik sėdėdamas autobuse,

prisiminiau ir kažkodėl apsidžiaugiau, kad buvau juos pamiršęs. Pastaruoju metu gyvenau kažkokį keistą gyvenimą: mane lankė tarsi ne mano mintys ir ne mano jausmai. Storai pernelyg man parūpo; galvojau apie juos, leidau su jais laiką, jie man sapnavosi. Jaunystėje to nebuvo. Negalima tiek dėmesio skirti paprastiems gyvūnams, tai nenormalu.

Kelias vingiavo per laukus. Tai buvo gražus saulėtas, ramus rytas. Tylus. Kresteldamas ties kiekviena kelio duobe, stebėjau aukso jūros bangas, kurias ginė į tolį gaivus vėjelis. Tokiomis akimirkomis pamiršdavau laiką ir tai, kur ir kam važiuoju.

– Gal laikraštuką?

Pastaruoju metu autobusuose ėmė pardavinėti laikraščius. Susiradau smulkių ir paėmiau vieną iš vairuotojo. Atlikdamas redakcijos užduotis, kažkaip mažai domėdavausi, kur ir kokiame puslapyje, kokiame numeryje bus atspausdintas mano reportažas. Sudėlioti numerį, bendrauti su skaitytojais, visuomene, „čiuopti pulsą“, – tai buvo ne mano reikalas, tą darė už mane, „viršūnėse“. Kažkada pavydėdavau tiems, kas „daro laikraštį“, formuoja visuomenės nuomonę, gyvena visuomenės dvasia. Bet paskui lioviausi: mane traukė į kaimą, į ūkį, toliau nuo pasaulio. Ten buvau savimi, ten buvo mano pasaulis. Laikui bėgant suvokiau, kad mane tenkina privačių užsakymų vykdytojo darbas. Rengiau reportažus ir atiduodavau redakcijai – daugiau niekas manęs nedomino. Dariau detalę, o mechanizmą iš detalių surinkdavo kiti.

– Paskaitykite pirmame puslapyje, viršuje – idomus pranešimas.

Pažvelgiau į laikraštį (tai buvo „Mūsų laikas“) ir pamaciau didelėmis raidėmis surinktą antrašę:

SENSACINGAS PRANEŠIMAS IŠ KHP ŠTABO

mūsų korespondentas iš patikimų šaltinių sužinojo, kad štai jau dešimt metų KHP (Konservatyviųjų humanistų partija) vykdo slaptą visuomeninį eksperimentą. Maždaug dvi dešimtys fanatiškiausių partijos narių gyvena įvairiuose mūsų bendrapiliečių ūkiuose, apsimesdami storais. Pasak to paties šaltinio, akcijos tikslas – asmeniškai patirti storų gyvenimą, surinkti dokumentinę medžiagą ir sukelti visuomenei šoką. Tokiu atveju mažai kas iš bendrapiliečių gali būti tikras, kad jo tvarte negyvena žmogus, kad jis žmogaus nėra panaudojęs maistui...

Numečiau laikraštį ant sėdynės šalia ir įsistebeilijau į vėjo genamas rūgių bangas.

– Skandalingas laikraštėlis, ar ne? – šūktelėjo pusiau atsigręždamas į

mane vairuotojas.

– Taip, – atsakiau.

– Jau nebežino, ką dar išsigalvoti, o faktų – nėra. Mano žmona paskaitė ir sako: viskas, daugiau storo nebevalgysiu, aš ne žmogėdra. Humoras, ar ne?

Nieko neatsakiau. Maška – ji... Ne, turbūt išeisiu iš proto.

Redakcijoje tik ir tekalbėjo apie storus. Pasirodo, kol leidau laiką kaimė, gyvenimas nestovėjo vietoje. Pradėdamas pasitarimą vyriausiasis pasakė:

– Esame oficialus Reicho laikraštis ir privalome suvirškinti visa, kas vyksta mūsų visuomenėje. Kartoju, ne atmesti, o suvirškinti. Storų problema neegzistavo tūkstantmečius, ir

rui pagimdė du vaikus.

Salėje pasigirdo balsai.

– Leiskite man!

Į tribūną pakilo vienas seniausių redakcijos darbuotojų, Džonas Kerolas, vyriausiojo pavaduotojas.

– Man regis, draugai, atsidūrėme ties riba, kai reikia apsispręsti: arba nekontroliuojama laisvė, arba mūsų civilizacija. Ta mergina ir tie vaikai – tai visiškai kiti žmonės, kitaip į viską žiūrintys ir kitaip viską suprantantys. Jų kitos smegenys. Jie mano, kad gyvena fašistų ir žmogėdrų visuomenėje, o mes, absoliuti mūsų dauguma, gyvenančių žemėje, anaipol nelaikome savęs pabaisomis. Ir mūsų dauguma visiškai nelinkusi taikstyti, kad saujelė puskvaišių sektantų drabsty-tų mus purvais.

– Norite juos užčiaupti?! – šūktelėjo kažkas iš paskutinių eilių.

– Iki šiol, – pasakė kalbantysis, – buvome ištikimi žodžio laisvės principams. Mes vadovavomės Reicho Konstitucija. Bet tam, kad egzistuo-tų kieno nors konstitucija, reikia, kad egzistuo-tų tas kas nors. Pirmuoju punktu Konstitucijoje įrašyta, kad ji leidžia viską, išskyrus kenkimą pačiam Reichui, humaniškiausiai civilizacijai. Tai pamiršo kai kurie redakcijos darbuotojai, manantys, kad jų užduotis ne numatyti spausdintų žodžių pasekmes, o laikytis saviraiškos laisvės principo.

– Bet tai žodžiai iš Konstitucijos! – riktelėjo tas pats balsas iš paskutinių eilių.

– Gal jūs nesuprantate, kad mus prirėmė prie sienos, kad esame išpėsti į kampą? – tuojau sureagavo Džonas Kerolas.

Salėje stojo mirtina tyla.

– Puoselėjamos ne mintys, bet jausmai – jausmai, kurių nepažinojo mūsų seneliai ir prose-neliai. Nepaisydami tikrovės,

KHP partijos ideologai verčia žiūrėti į gyvulius kaip į save, išvelgti žmones gyvuliuose. Ir čia jie pasinaudoja kūniško panašumo faktu. Jie nori mus sugrąžinti į tolimą praeitį, paversti mus fašistais. Bet, dovanokite, ten tvartuose laikė žmones. Žmones, kurie kalbėjo, rašė eiles, meldėsi. Niekšai, išsigimėliai tyčiojosi iš žmonių, suprantate? Žudė ir prievartavo juos, eksploatavo, o galiausiai ėmė vartoti maistui.

– Iš žmonių tyčiotis negalima, o iš storų, kurie, dar neaišku, ar nėra žmonės, galima?! – šūktelėjo tas pats balsas iš galo.

– Matau, mes tinkamai neįvertinome KHP jėgos, – atsakė oratorius, nukreipdamas žvilgsnį į galines eiles. – Jų yra net čia, tarp mūsų. Jie pasiekė, kad jų medžiaga būtų publikuota centriname Reicho laikraštyje, ir dabar dalyvauja mūsų susirinkime.

– Gerbiamas pone Kerolai, kadangi klausimas susijęs su problema, kurią iškėlė KHP, nusprendžiau juos pasikviesti į mūsų susirinkimą, – įsiterpė vyriausiasis.

– Labai miela, – atsakė oratorius. – Pagaliau tegul klausosi, jei jau turi tokią įtaką mūsų vadovybei. Parodykite man bent vieną storą, kuris melstųsi

Nukelta į 5 psl.

Kaune atgimė garsaus animacijos kūrėjo personažai

ALGIS VAŠKEVIČIUS

Kaune, Rotušės aikštėje, praėjusiems metams baigiantis atsirado naujas įdomus akcentas – šalia garsaus kūrėjo, lėlių animacijos pradininku laikomo Vladislavo Starevičiaus (1882–1965) jau anksčiau atidengtos atminimo lentos Rotušės aikštėje įsikūrė ir keletas jo garsių personažų – vabzdžių. Tai elniaragis, skruzdėlė ir žiogas.

Šios skulptūros – dar vienas prisiminimas apie garsųjį Lietuvos kino alchemijos meistrą, lėlių animacijos pradininką, Europos Waltu Disney’umi vadinamą režisierių, XX amžiaus pirmojoje pusėje kūrusį Lietuvoje, Rusijoje ir Pancūzijoje. Jau netrukus, vasario pabaigoje bus minimos 50-osios jo mirties metinės.

Trijų gerai žinomų menininko personažų skulptūras nukaldino kalvis Zenonas Baranauskas. Jo atidengtos prie dabartinio Ryšių istorijos muziejaus pastato, kuriame anksčiau veikė Kauno miesto muziejus ir kuriame 1910 metais, būdamas vos 28-erių, V. Starevičius sukūrė pirmąjį pasaulyje lėlių animacinį filmuką „Elniaragių kova” apie šių vabzdžių kovą dėl patelės. Minėtas filmas laikomas jo unikalios kūrybos atskaitos tašku.

Kauno miesto meras Andrius Kupčinskas, atidengdamas naująsias skulptūras, prisiminė, jog kai prieš kelerius metus atidengė V. Starevičiui skirtą atminimo lentą, pasiūlė, jog tą lentą galėtų laikyti režisieriaus sukurti personažai. Dabar ši idėja yra originaliai įgyvendinta.

Kino istorijos tyrinėtojai teigia, kad V. Starevičius sukūrė naują animacijos techniką, tačiau iki šiol jis labiau yra žinomas Maskvoje ar Paryžiuje, o ne Lietuvoje. Apie V. Starevičių 2008 m. Lietuvoje buvo sukurtas pilnametražis meninės dokumentikos filmas „Vabzdžių dresuotojas”, papasakojęs pačius svarbiausius ir įdomiausius jo gyvenimo bei kūrybos aspektus.

Beveik valandos trukmės filme siužetą pasakoja specialiai filmui sukurti lėlių animacijos personažai – Liūtė ir Vabalas. Jie atgyja tarsi iš paties V. Starevičiaus filmų, kuriuose tiesiog knibžda vabzdžiai, paukščiai ir žvėrys. Šiame filme žinomam Lietuvos aktoriumi Gediminui Girdvainiui teko subtilus stebuklinio pasaulio šeimininko vaidmuo, o

mintimis apie V. Starevičiaus kūrybą dalijasi žinomas kino kritikas Skirmantas Valiulis, kiti animacijos bei kino ekspertai.

Būsimasis režisierius gimė besislapstančio 1863 m. sukilimo dalyvio Aleksandro Starevičiaus ir bajoraitės Antaninos Legeckos šeimoje Maskvoje. Motinai mirus, vaiką pasiėmė jo giminaičiai iš Kauno. Čia jis baigė pradinę mokyklą, o vidurinę mokyklą lankė jau Estijoje. Jis nuo mažens domėjosi fotografija ir entomologija, ne tik rinko vabzdžius savo kolekcijai, bet ir darė tikroviškus jų modelius.

Jo kūrybos tyrinėtojai teigia, kad dėl puikių Kauno nuotraukų kraštotyros muziejus patikėjo V. Starevičiui kamerą ir pasiūlė sukurti kelis filmus. Po filmo „Virš Nemuno” sėkmės jis mėgino kurti apybraižas iš jo mėgstamų vabzdžių gyvenimo, bet vabzdžiai buvo prasti aktoriai, neišverdavo kaitrių lempų, todėl vėliau V. Starevičius juos pakeitė muliažais. Žiūrovai manydavo, kad filmuojami tikri vabalai, o V. Starevičius filmus kūrė vienas ir neatskleisdavo savo meistriškumo paslapčių.

Pagyvenęs kelerius metus Maskvoje, jis 1919 m. emigravo į Italiją, vėliau persikėlė į Prancūziją, kur gavo užsakymų animaciniams filmams. Didelio įvertinimo ir susidomėjimo sulaukė jo kelerius metus filmuotas pats reikšmingiausias darbas – pirmasis pasaulyje lėlinis pilnametražis filmas „Lapinas Reinekis”, pasirodęs 1930 metais.

Po Antrojo pasaulinio karo kūrėjas apsigyveno Paryžiaus priemiestyje, čia toliau kūrė savo filmus, bet jo populiarumas mažėjo, mažiau buvo ir užsakymų filmams. Paskutiniais gyvenimo metais

V. Starevičiaus personažai – skruzdėlė, elniaragis ir žiogas.

A. Vaškevičiaus nuotr.

jis kūrė reklaminius klipus ir net pardavinėjo savo lėles.

Lietuvoje V. Starevičius daug metų buvo pamirštas, bet dabar susidomėjimas jo kūryba vėl auga. Lietuvos žiūrovams V. Starevičiaus kūryba buvo parodyta per festivalį „Tindirindis”, aptarta tarptautinėje mokslinėje konferencijoje Vilniuje, prieš dešimtmetį buvo išleista Vytauto Mikalausko knyga „Stebukladaris iš Kauno”. 2007 metais, minint kūrėjo 125-ąsias gimimo metines, atidengta minėta memorialinė lenta, buvo rodoma jo darbų retrospektyva, vėliau sukurtas ir parodytas kūrybinės dokumentikos filmas „Vabzdžių dresuotojas”.

Kino istorikai yra suskaičiavę, kad V. Starevičius yra sukūręs 28 vaidybinius ir 43 animacinius filmus, dalis jų yra neišlikę, kitų yra išlikę tik fragmentai. Pats paskutinis jo animacinis filmas „Kaip katė su šuniu” pasirodė 1965-aisiais, jo mirties metais. Įamžinęs garsiuosius šio pasaulyje žinomo kūrėjo personažus, Kaunas atidavė jam duoklę ir gali tikėtis, jog šiais akcentais domėsis ir Lietuvos, ir užsienio turistai, kurių laikinoji sostinė kasmet sulaukia vis daugiau.

□

Atkelta iš 4 psl.

Dievui, klausytusi Bethoveno ar bent ištartų kažką suprantamo.

– Tai žmonės!

Visi atsisuko į galą. Šįkart paskutinėse eilėse atsistojo vaikinai odine striuke, madingai nukirptais plaukais, su šalikais ant kaklo.

– Jie nekalba, nes yra užauginti gyvuliškomis sąlygomis ir jų kalbos aparatas yra atrofavęsis. Pasaulį jie mato, garsus girdi, verkia klausydamiesi Bethoveno.

– Melas!

– Ne, tiesa. Jie geba patirti aukščiausius jausmus. Tai tie patys žmonės, kuriuos mes pavertėme gyvuliais ir kuriuos ryjame kaip kokie žmogėdros.

– Matote! – suriko Kerolas. – Jie mus vadina žmogėdromis.

Staiga vaikinai išėjo iš eilės ir patraukė link tribūnos. Šalia jo, irgi apsirengusi juoda odine striuke,ėjo graži mergina.

– Pažvelkite į ją. Ji – mano žmona. Iš jos turėjo būti pagamintos dešros, bet aš ją išgelbėjau. Ji turėjo būti suvalgyta.

Žmonės salėje pašoko iš vietų, kilo siaubingas triukšmas. Kažkas kažką rėkė. Kažkas išbėgo iš salės.

– Tai kiaulystė! – šaukė jau beveik apimta isterijos kažkokia moteris. – Pašalinkite gi juos pagaliau!

– Vykite juos iš salės! – sušuko ir Kerolas, nebegalėdamas tvirti pykčiu.

Visi sužiuro į greta tribūnos sėdėjusį vyriausiąjį – pagyvenusį akiniuo-

tą plikį, inteligentą, – kuris lėtai pakilo ir pasakė:

– Ponai, draugai! Prašau jūsų tyliu! Juk žinote, kad mūsųose nepriimta ką nors varyti iš salės, kad ir kas jis būtų. Na, ir nėra tokių, kas tą padarytų. Konstitucija draudžia naudoti prievartą prieš žmogų...

Tada Kerolas vėl prabilo, garsiai, visu balsu:

– Matote! Jūs puikiai matote, kokie mes bejėgiai! Saujelė sektantų, manipuliuodami Konstitucija, primeta mums savo laukinį požiūrį, pagal kurį jie šventieji ir kovotojai už humanizmą, o mes visi, visi planetos gyventojai – niekšai ir kone fašistai. Norint sugriauti visą mūsų civilizaciją, jiems beliko paimti į savo rankas žiniasklaidą. Kol kas jų idėjos gyvuoja tik siaurame rate – bet jau pasirodė pirmieji straipsniai centriniame Reicho laikraštyje...

– Pone Kerolai, mes juos spausdinome kaip diskusinius, jūs tai žinote, – išsikiso vyriausiasis. – Po to buvo skelbiami ne mažiau išsamūs oficialiųjų institucijų atstovų atsakymai.

– Bet apie patį tų idėjų egzistavimą jūsų dėka jau sužinojo tolimuose planetos kampeliuose. Mes turime susimąstyti apie tai, ką darome ir kur einame. Į visuomenę, kurioje storius rengs žmonių drabužiais ir kvies į žmonių būrį? O paskui, nuvedę atgal į tvartą ir paskerdę, sakys, kad mes paskerdėme žmogų?

– Leiskite man pasakyti! – ant sce-

nos užsoko garsi žurnalistė Keilė. – Mano vyras – beždžionių dresuotojas. Pati mačiau, kaip galima išmokyti beždžionę. Bet kuris dresuotojas pasakys, kad vadinamoji darni muzika susideda iš tonų, teigiamai veikiančių ne tik žmonių, bet ir daugelio gyvūnų nervų sistemą. Verkia beždžionės, kaukia šunys, tam tikra muzika gali sukelti nerimą ir net ašaras karvei. Tai imkime ir pradėkime visus juos vadinti žmonėmis, rengti žmonių drabužiais, vesti juos ir tekėti už jų, įtraukime į žmonių ratą. Tai bent gyvenimėlis prasidės! Žmonės su kiaulėmis persimaišys!

– Draugai, ponai! Prašau jūsų, tyliu! – vyriausiasis paskambino varpeliu.

– Štai ką noriu pasakyti, – tęsė Keilė. – Per savo gyvenimą suvalgiau šitiek storų, kad man jau nebėra kelio atgal – net jei man kas nors iš tiesų įrodytų, kad storas – žmogus. Nei aš, nei jūs, mes negalime ir niekada negalėsime gyventi mintimi, kad esame pabaisos. O tie fanatikai, – ji parodė į tylintį vaikiną odine striuke, – reikalauja pripažinti, kad esame pabaisos. Na, tai žiauru! Žiauru žmonių, kurie nenori jaustis pabaisomis, atžvilgiu. Juolab žiauru, jei kalbame ne apie tiesą, o apie melą, faktų klastojimą, faktų iškreipimą. Taip, storai – gyvi padarai. Kaip gyvi padarai yra karvės ir kiaulės. Storai dirba laukuose vietoj arklių. Storai jus aptarnauja namuose, nes jie vis dėlto protingesni už kitus gyvūnus. Ir mums jų gaila, kai juos išnau-

dojame, užmušame. Mes, žmonės, jaučiame gailę. O ne jau geras valstietis nesigaili savo arklio? Ne jau nepasitais, kad jis jam atiduoda savo duoną? Bet jis neina iš proto ir nepamina žmoniškų vertybių. Jis nepersikūnija į arklių tiek, kad jaustųsi neturintis teisės juo arti žemės, papjauti jo maistui, kai jo vaikai neturi ko valgyti. Sveikas protas stipresnis už jausmų beprotybę. Bet jei kieno nors beprotybė stipresnė, jei kieno nors jausmai nenormalūs, šizofreniški, verčiantys karvę apvilkti fraku – tai ne jau mes visi turime užsikrėsti ta beprotybe, leisti saujelei puspročių sujaukti mūsų vertybes bei jausmus ir su naikinti tūkstančius metų gyvuojančią civilizaciją?..

Grįžau iš redakcijos susirinkimo priblokštas, viskas buvo kaip sapnas. Keilė, aukšta, apkūni, mosikuodama rankomis rėkė: „Gal Dievas nesuprato, ką daro, atskirdamas žmones nuo gyvūnų?!“ – o vaikinai odine striuke jai atsakė: „Nieko jis neatskyrė. Jis nesu kūrė sąvokų „žmogus“ ir „gyvūnas“! Tai jūs nusprendėte, kad tik žmogus jaučia skausmą, ilgėsį, mirties baimę, džiaugsmą, myli ir kenčia. Bet kuri gyvybė prilygsta žmogui!“

Negalėjau toliau viso to klausytis ir pabėgau paskui kitus. Susirinkimas virto turgumi ir nežinia, kuo baigėsi. Nemaniau, kad dar kažkas puoselėja storams tokius pat jausmus kaip ir aš. Ši žinia kaip perkūnas iš giedro dangaus. □

Iš k: Lukas Gedvilas (fortepijonas), Valerio Iannini (fleita)

VI tarptautinis jaunimo muzikos festivalis „Le strade d’Europa” Lietuva-Italija 2014

LIDIJA VELICKAITĖ

Gražų ir rudeniškai šiltą 2014 m. rugsėjo 27 d. šeštadienio vakarą Vilniuje, didingoje Šv. Jonų bažnyčios aplinkoje prasidėjo VI tarptautinio jaunimo muzikos festivalio „Le strade d’Europa” (Su muzika per Europą) Lietuva-Italija 2014 pirmasis koncertas. Plati festivalio programa apima dešimt koncertų, aštuoni Lietuvoje – Vilniuje ir Kaune, du Italijoje – Romoje ir Akviloje. Šis festivalis yra III tarptautinio jaunimo muzikos festivalio – konkurso „Su muzika per Europą” Lietuva-Italija 2014, vykusio gegužės-irželio mėnesiais, antroji dalis. Festivalyje – konkurse laimėję pirmąsias vietas, „Grand Prix” prizus, jaunieji muzikantai turėjo galimybę savo talentus dar kartą atskleisti rudens festivalyje. Festivalį rengė Lietuvos Respublikos ambasada Italijos Respublikoje, VšĮ „Musica Vitale” ir Italijos asociacija „L’Aquila Siamo Noi”. Renginio globėjas – Akvilo miesto savivaldybė. Partneriai – Šv. Kazimiero kolegija Romoje, Vilniaus universitetas, Lietuvos dailės muziejus, Lietuvos edukologijos universitetas, Čiurlionio namų memorialinis muziejus, Kauno menininkų namai. Pagrindinis rėmėjas – Lietuvos Respublikos Užsienio reikalų ministerija. Rėmėjai – Sauliaus Karoso labdaros ir paramos fondas, keramikos studija „INTERIOS”

„Le strade d’Europa” (Su muzika per Europą) – festivalio šūkis, jungiantis pagrindines Lietuvos muzikinio ugdymo grandis. Tai muzikos, menų mokyklos, gimnazijos, konservatorijos, Lietuvos muzikos ir teatro akademija. Lietuvą ir Italiją sieja ilgametės muzikinės kultūros tradicijos. Todėl festivalių ir festivalių-konkursų tikslas – testuoti kultūrinį, švietėjišką Lietuvos ir Italijos bendradarbiavimą, skatinti gabių ir talentingų jaunųjų muzikantų, dainininkų meninę veiklą, suteikiant jiems gilią pasitikėjimo tradicijas turinčią Lietuvos muzikinio ugdymo sistemą, sudarant galimybes atsiskleisti tarptautiniu mastu. Rudens festivalyje koncertavo per 80 jaunųjų Lietuvos ir Italijos atlikėjų.

Grįžkime į pirmąjį VI tarptautinio jaunimo muzikos festivalio „Le strade d’Europa” Lietuva-Italija 2014 koncertą Šv. Jonų bažnyčioje. Koncerto vedėja Greta Kvederaitė, pasveikinusi klausytojus, paminėjo, kad festivalis dėl sumanių organizatorių jau tampa labai gražia ir turininga tradicija. Pa-

kviesta festivalio organizatorė Nijolė Karaškaitė supažindino su VI tarptautinio jaunimo muzikos festivalio „Le strade d’Europa” Lietuva-Italija 2014 garbės komitetu: Lietuvos Respublikos (LR) ambasadorė Italijoje Jolanta Balčiūnienė, LR kultūros atašė Italijoje Irma Šimanskytė, Italijos asociacijos „L’Aquila Siamo Noi” viceprezidentas Alfredo Ranieri Montuori, Lietuvos edukologijos universiteto rektorius prof. habil. dr. Algirdas Gaižutis, Vilniaus universiteto kultūros centro administratorė Milda Dailidienė, Lietuvos dailės muziejaus sekretorius strateginiam planavimui, muziejaus plėtrai ir vadybai Vytautas Balčiūnas, M. K. Čiurlionio namų memorialinio muziejaus direktorius Rokas Zubovas, Kauno menininkų namų direktorius Viktoras Valašinas ir Popiežiškosios lietuvių Šv. Kazimiero kolegijos Romoje rektorius kun. Audrius Arštikaitis. Organizatorė perdavė festivalio koncertuose dalyvaujantiems III tarptautinio jaunimo muzikos festivalio – konkurso „Su muzika per Europą” Lietuva-Italija 2014 laureatams nuoširdžiausius linkėjimus nuo LR ambasadorės Italijoje Jolantos Balčiūnienės ir festivalio meno vadovės Nijolės Dorotėjos Beniušytės. Nijolė Karaškaitė palinkėjo jauniems talentams didžiulės sėkmės, o klausytojams – patirti malonių įspūdžių.

Susirinkusiuosius stebino vakaro atlikėjų profesionalumas: Lietuvos muzikos ir teatro akademijos studentė dainininkė Kristina Petrauskas, Nacionalinės M. K. Čiurlionio menų mokyklos mokinys pianistas Lukas Gedvilas (laimėjęs antro laipsnio „Grand Prix”) ir pirmo laipsnio „Grand Prix” laimėjusį Nacionalinės M. K. Čiurlionio menų mokyklos mokinių trio – Dorotė Vdovinskytė (fortepijonas), Laura Staponkutė (smuikas) ir Deividas Dumčius (violončelė).

Sužavėta muzikantų pasirodymo, Nijolė Karaškaitė padėkojo jų mokytojams, dėstytojams, profesoriams už nuoširdų darbą taip puikiai paruo-

šus mokinius. Koncerto dalyviams buvo įteikti LR ambasadorės Italijoje J. E. Jolantos Balčiūnienės pasirašyti padėkos raštai.

Spalio 1 ir 3 d. jaunųjų muzikantų muzikos garsai skambėjo M. K. Čiurlionio namų memorialiniame muziejuje. Muziejaus direktorius Rokas Zubovas pasveikino atvykusius muzikantus linkėdamas jiems tolesnės sėkmės ir laimėjimų. Spalio 10 ir 24 d. Lietuvos edukologijos universitete klausytojai gėrėjosi kruopščiai mokinių ir studentų paruoštais muzikiniais kūriniais. Kauno menininkų namų pilnutėlė klausytojų salė Lietuvos jaunuosius muzikos atlikėjus pasitiko spalio 17 d. Sveikinimo žodį taręs šių namų direktorius Viktoras Valašinas palinkėjo atlikėjams gražios muzikinės ateities.

Lapkričio mėnesio dviejuose koncertuose Vilniaus paveikslų galerijoje, Chodkevičių rūmuose sulaukta svečių iš saulėtosios Italijos. Lapkričio 6 d. kamerinės muzikos ansamblis „La Flute de Pan” – jaunas fleitistas Valerio Iannini (Italija) drauge su pianistu Luku Gedvilu (Lietuva) dovanavo nuostabios muzikos vakarą atlikę Carl Reinecke sonatą „Undinė”, Jules Mouquet sonatą „La Flute de Pan” ir Francois Borne fantaziją „Carmen”.

Gimęs Romoje, septynerių metų Valerio Iannini pradėjo mokytis fleitos meno. Aukščiausiais įvertinimais ir pagyrimais baigė L’Aquila Alfredo Ca-

cijos universitete politikos mokslus, kuriuos baigė su pagyrimu. Žavėdamasi fleitos muzika, įstojo į L’Aquila Alfredo Casella konservatoriją, kur šiuo metu mokosi prof. Luigi Tufano traverso klasėje. Kaip fleitininkė bendradarbiauja su įvairiais senosios muzikos ansambliais, su kuriais sėkmingai koncertavo Romos Venecijos muziejaus rūmuose, Neapolio Karališkoje akademijoje, Akvilo didikų rūmuose ir kitur. Lara Cocca šio vakaro koncerte grojo Martino Wennerio pagamintu traversu, Carlo Palanca (Torino 1700–1783) kopija.

Nijolė Dorotėja Beniušytė yra gimusi Vilniuje. Baigė Lietuvos muzikos ir teatro akademijos doc. Gedimino Kviklio klavesino klasę bei muzikos pedagogikos programą, įgydama Muzikos magistro kvalifikacinį laipsnį ir atlikėjo profesiją, taip pat Muzikos magistro mokytojo profesinę kvalifikaciją. Pagal „Socrates Erasmus” programą studijavo Prahos HAMU akademijoje prof. Giedrės Lukšaitės-Mrazkovo vadovaujamoje klavesino klasėje. Su Italijos vyriausybės skirta stipendija studijavo Romos S. Cecilia konservatorijoje. Klavesino meno ypatumų mokėsi pas prof. Fiorella Brancacci, senovinio fortepijono subtilybės perteikė prof. Andrea Coen, vargonų meno – prof. Alessandro Licata. Šiuo metu studijuoja L’Aquila Alfredo Casella konservatorijoje prof. Andrea Coen klasėje. 2013–2014 m. Nijolei Dorotėjai

Beniušytei buvo skirta Italijos Užsienio reikalų ministerijos stipendija testuoti klavesino magistro studijų programą L’Aquila Alfredo Casella konservatorijoje. Aktyviai bendradarbiauja su įvairiais senosios muzikos ansambliais su kuriais sėkmingai koncertuoja senosios muzikos festivaliuose „Il Rinascimento suona giovane 2013” Tivoli Villa d’Este/Italija. 2013 m. Lietuvos pirmininkavimo ES Tarybai proga koncertavo Lietuvos ambasados prie Šventojo Sosto ir Maltos ordino rengtame koncerte, Portugalijos ambasados prie Šventojo Sosto rezidencijoje Roma/Italija. Lietuvos Nepri-

klausomybės atkūrimo dienos proga surengtas koncertas Romos koncertų salėje „La Sala dell’Immacolata”. Taip pat koncertavo Romos Venecijos muziejaus rūmuose (Italija) ir Tarptautiniame senosios muzikos festivalyje „Marco Scacchi”, Viterbo Gallese/Italija.

Koncerte Lara Cocca ir Nijolė Dorotėja Beniušytė atliko: G. F. Handel Sonatą e-mol traversui ir cifruotui bosui, C. P. Emanuel Bach Sonatą G-dur traversui ir klavesinui, Federiko Didžiojo Sonatą e-mol traversui ir cifruotui bosui, Leonardo Vinci Sonatą D-dur traversui ir cifruotui bosui. N. D. Beniušytė klavesinu skambino G. Frescobaldi VII Tokatą iš Antrosios Tokatų knygos. Pasaulinė senovinė muzika, skambanti istorinėje Chodkevičių rūmų kamerinėje salėje, perkėlė klausytojus į praėjusių amžių nuotaikas, svajones ir lūkesčius. Nuostabios muzikos garsai vakaro dalyvių atmintyje išliks ilgai, laukiant naujų susitikimų koncertų salėse.

Festivalio karūna – du koncertai Italijoje. Metams baigiantis III tarptautinio jaunimo muzikos festivalio konkurso „Su muzika per Europą” Lietuva-Italija 2014 „Grand Prix” laimėtojai atstovaus Lietuvą Italijoje – Romoje ir Akviloje. □

Iš k.: Nijolė Dorotėja Beniušytė (klavesinas), Lara Cocca (traversas – senovinė fleita)

sella konservatorijos prof. Luigi Tufano fleitos klasę. Grojo Milano Accademia del Teatro la Scala orkestre kartu su žymiausiais dirigentais Jurijumi Temirkanovu, Gianandrea Noseda, David Coleman ir John Axelrod. Valerio Iannini buvo antrasis fleitininkas jaunimo orkestre Accademia Nazionale di Santa Cecilia Romoje. Fleitos meistriškumo tobulinosi pas tarptautinio pripažinimo fleitos meistrus. Valerio Iannini apdovanotas specialiu prizu konkurse „Borse di studio S. Gazzelloni”. Dviejuose Nacionaliniuose E. Krakamp fleitininkų konkursuose (Italija) laimėjęs dvi antrąsias premijas, Valerio Iannini bedradarbiauja su Giovanile Italiana ir Sinfonica di Roma orkestrais.

Lapkričio 7 d. Vilniaus žiūrovai gėrėjosi senosios muzikos ansamblio „Les Romaines” puikiomis muzikantėmis – Lara Cocca – traversas (senovinė fleita) ir Nijolė Dorotėja Beniušytė – klavesinas.

Lara Cocca Areco mieste mokėsi Francesco Petrarca muzikiniame ličėjeje maestro Alessandro Tricomi klasėje. Dalyvaudama nacionaliniuose konkursuose, ji laimėjo pirmąsias vietas. Kaip pianistė tęsė studijas Peskaros miesto Luisa D’Annunzio konservatorijoje. Greta studijavo Floren-

Išėjau likimo išvartytas... (3)

Bern. Brazdžionio pasitraukimo iš Lietuvos ir emigracijos į JAV ypatumai

JŪRATĖ IVANAUSKIENĖ

Tęsinys. Pradžia 2015 m. sausio 3 d. „Kultūroje“

Brazdžionių šeima, kaip ir dauguma į Vakarus pasitraukusių lietuvių, rūpinosi galimybe išvykti į JAV. Jiems sunkiai sekėsi, vyko intensyvus susirašinėjimas su Lietuvos atstovu Prancūzijoje dr. S. A. Bačkiu, lietuvių katalikų misijos direktoriumi kunigu Jonu Kubiliumi. Brazdžioniams pasisekė, kad gyveno prancūzų kontroliuojamoje zonoje, nes iš čia pabėgėliai nebuvo priverstinai grąžinami į savo kraštus. Bern. Brazdžioniui iškvietai emigruoti į Ameriką buvo išrašęs kunigas Pranciškus Mykolas Juras, bet vienas važiuoti jis atsisakė ir ieškojo, kas galėtų iškviesti visą šeimą.

1948 m. jau buvo sumanę išvykti į Venesuelą, bet juos pertarė tolima giminaitė Pranė Lapienė, gyvenanti Amerikoje prie Atlanto vandenyno ir ten turėjusi savo vasarvietę ir smulkę. Ji atsiuntė iškviestimus ir laidavo už visą šeimą.

1948 m. lapkričio pabaigoje Bern. Brazdžionis išvykimo į JAV reikalais vienas važiavo į Paryžių, kur apie dvi gruodžio savaites gyveno viešbutyje, tvarkė įvairius reikalus, lankė teatrą, operą, muziejus, kapines, kuriose palaidoti Ch. Baudelaire'as ir G. de Maupassant'as, lankėsi pas A. J. Greimą, A. Galdiką ir kitus lietuvius. Ten parašė „Paryžiaus triptiką“.

1949 m. pavasarį, gavę visus reikalingus leidimus, susikrovę būtinus daiktus, surašę reikalingas pervežamų daiktų deklaracijas, Brazdžioniai išvyko į ilgą kelionę Amerikos link... Prieš išplaukiant, laiške rašytojui Antanui Gustačiui pasidžiaugė: „Mielas Antanai, kai skaitys šį laišką, mūsų laivas – Eltinge – (netoli 1000 emigrantų) bus jau pakėlęs inkarą, o gal jau mes nebematysime nė Europos krančių, nes išplaukiame iš uosto penktadienį, V.7, vakare. Jau viskas sutvarkyta, baigta, bagažas parengtas. Rytoj praeinam pro gydytoją, pasirašome atsisaką IRO [Tarpautinė pabėgėlių organizacija] globos ir teisių ir sudie (o gal tikriau: iki pasimatymo, senute Europa, ankstesniųjų emigrantų vadinta motina, dama ir panašiais gražiais vardais).“

Išlikę kelionės dokumentai, pervežamų daiktų, rūbų ir knygų sąrašai ir meno kūrinių pervežimo į JAV deklaracijos, smulkūs memorialiniai daiktai, kuriuos Bern. Brazdžionis, kaip tikras muziejininkas, tvarkingai sudėjęs saugojo ilgus metus. Iš Vokietijos į Ameriką išsivežė ir fotoaparata, mat labai mėgo fotografuoti, dažnai naudodavo vadinamąjį „autoknipsą“, kad galėtų pats atbėgti į fotografuojamą tarpą.

Vartant DP stovyklose išduotas tabako ir darbo korteles, įvairias darbo, sveikatos tikrinimo pažymas bei kitus dokumentus, nesunku suprasti, kokių rūpesčių turėję pabėgėliai, kiek reikėjo jėgų, laiko, pastangų ir net asmeninių pažinčių, kad galėtų išvykti į saugesnes laisvojo pasaulio valstybes. Pokario emigrantams neužteko nusipirkti laivo bilietą, jie privalejo atlikti aibes įvairiausių procedūrų, gauti pažymas, jog nėra nusikaltėliai, o visą kelionę privalejo segėti skiriamuosius NCWC [Nacionalinės katalikų gerovės asociacijos] ženklus. Bern. Brazdžionio rinkinyje saugoma ir daugiau unikalių, kelionėje reikalingų dokumentų ir daiktų – įvairūs numerėliai, maitinimo, bagažo kortelės.

Gegužės 15 d., sekmadienį, laivas „Eltinge“, kuriuo plaukė ir penkių asmenų Brazdžionių šeima, atvyko į Bostono uostą. Jie apsigyveno netoli Brooklyn, Stony Brook gyvenvietėje, labdaringos moters P. Lapienės skirtame vasarnamyje. Jos dėka į Ameriką gyventi atvyko F. Kirša, S. Santvaras ir kiti rašytojai.

Išsikėlęs gyventi į Bostoną, o vėliau – į Kaliforniją, Bern. Brazdžionis kiekvienais metais šeimos vardu gegužės 15 d. siųsdavo P. Lapienei padėką už pagalbą persikeliant gyventi į JAV ir nuolatinę globą gyvenant Amerikoje. „... nesiliaujamai šaltos ir apniukusios dienos jums primena kelionę per Atlantą, o artėjanti gegužės 15-ta vis daugiau prisiminimų kelia. Lygiai tokios pat, rodos, buvo ir tada dienos, ir visoje kelionėje tik keletas tebuvo giedrių. Jas skaidrino vien viltis ir tikėjimas nauju gyvenimu. Šia-

me „minėjime“ aktyviai dalyvauja ir vaikai, su kuriais, po dienos darbų susirinkę ir susėdę prie pietų stalo, viską pamažu prisimename, užsikabindami už smulkmenų ir kaip kino filme pro atmintį praleidami tą naktį, kai priartėjome prie Bostono žiburių, ir tą ankstų rytą, kai buvome prieš aušrą prikelti, ir tą uostą, kuriame išlipome, ir tą traukinį, kuriuo pasiekėme New Yorką, ir tą traukinį, kuriame nė NCWC numeriukų nenusiėmę vykome į Stony Brook, kur lyg sapne ar pasakoj radome namus, ir širdį, ir šilumą... O filmas sukasi ir sukasi ir sukasi“, – rašė laiške 1954.V.13.

Kelis mėnesius tepagyvenę ponios Lapienės globoje, rudenį Brazdžioniai išsikėlė į netoli Bostono esantį Lawrence miestą, kur kunigas Pranciškus Juras visą šeimą priėmė gyventi senuose, skirtuose nugriauti parapijos namuose. Čia gyveno vienerius metus. Kartą besikalbant, kunigas paklausė Brazdžionio, ar šis nesutiktų redaguoti vaikiško laikraščio, nes Amerikoje lietuvių vaikai tokio neturėjo. „Mielu noru, – atsakė Brazdžionis, – kodėl ne!“, – taip

Bernardas Brazdžionis ir Aldona Brazdžionienė su vaikais Vokietijoje, Bremerhavene (netoli Hamburgo), prie barakų, kuriuose gyveno, laukdami laivo į JAV. 1949 m., gegužės mėn.

buvo nuspręsta leisti lietuvišką laikraštį vaikams. „Eglutė“ redagavo vienerius metus, 1949–1950 m., tuo pačiu rūpindamasis ir laikraščio platinimu. 1949.9.30. laiške Antanui Gustačiui, kuris taip pat jau gyveno JAV, rašė: „Iš Stony Brook'o esu čia atvykęs su visa šeima, štai šiandieną lygiai savaitė. <...> Mėginsime gal kiek ilgesniam laikui įsikabinti Lawrence, kur bus projektuojamo vaikų laikraščio redakcija ir administracija, kur būsiu to laikraščio redaktorius, administratorius, akspeditorius ir visa kita. Jei dipukai pritaris ir savo vaikeliams jį prenumeruos, gal pavyks lietuviško žodžio ištroškusiems kūdikėliams iš nieko bent šis tas padaryti. <...> Turime šokių tokį butelį keturių kambarių. Ir senų baldų bei rakandų geri žmonės per kun. Juro malonę sunešė apsta, kad nėra kur dėti. Yra kambarėlis asabnai redakcijai. Toks miniatiūrinis, kaip ir pats laikraštis. Taip tad ir mėginsiu eiti mūsų senųjų amerikiečių lietuvių spaudos pionierių keliais.“

Persikėlus į Ameriką, Brazdžionių finansinė situacija buvo sudėtinga – šeimoje augo trys vaikai, juos reikėjo leisti į mokslus. Pradžioje Bern. Brazdžionis dirbo lietpalčių fabrike ir šeštadieninėje lietuvių mokykloje mokytoju, tačiau sveikata silpo – darbas fabrike buvo per sunkus.

1952 m. Bern. Brazdžionis pusmetį mokėsi Bostono Don Boscų Saleziečių amatų mokykloje, ten įsigijo linotipininko profesiją, o kiek vėliau, 1955 m. Bostono aukštesniojoje komercijos mokykloje dar baigė anglų kalbos ir spausdinimo rašomąją mašinėlę studijas (greičiausiai tai buvo kursai).

Jonas Aistis 1953 m. balandžio 1 d. laiške Brazdžioniui rašė: „Kokia ironija, kad Tau reikia amato mokyti.“

Jau po poros dienų, Bern. Brazdžionis laiške Jonui Aisčiui pasididžiudamas atsakė: „mano tas „amatas“, kaip pamatysi, nėra jau toks tolimas apskritai literatūrai. Tai Walt Whitmano, poeto, ir labai didelio Amerikos poeto „amatas“. Kodėl gi aš, nei tokios didelės tautos, nei tokio dydžio kaip jis, negalėčiau to – spaustuvės amato imtis? Ir dar moderniškesnio – rinkti linotipų. Ir mano sveikatai bei artėjančiam amžiui taip pat gerai: nei ant kojų stovėti, nei ko sunkaus kilnoti ar nešioti. Tik grajink pirštais. Ir greitink tempą. O už tempą – pinigai. Tokia Amerika“.

Mokėdamas raidžių rinkėjo amata, pradėjo dirbti Lietuviškosios enciklopedijos spaustuvėje linotipininku ir visuotinės literatūros skyriaus redaktoriumi. 1952 m. pagerėjo ir Brazdžionių gyvenimo sąlygos – jie nusipirko dviejų butų namą, vieną butą nuomavo poeto Petro Pilkos šeimai, kitame gyveno patys.

Apie gyvenimą Bostone smulkiai aprašo laiške bičiuliams Antanui ir Lionei Kimsams 1953.12.16: „Gyvenam pačiam „lietuviško“ Bostono centre, viskas čia pat – ir bažnyčia, ir mokykla (parapijinė), ir salės, kur lietuviški parengimai vyksta, ir draugai, su kuriais susitinkame nueidami pėsti.

Darbas nuo namų taip pat netoli: 10–15 minučių

Bernardas Brazdžionis ir Aldona Brazdžionienė su vaikais Vokietijoje, Bremerhavene (netoli Hamburgo), prie barakų, kuriuose gyveno, laukdami laivo į JAV. 1949 m., gegužės mėn.

kelio: vienam darbininkui (tikriau darbininkei) į siuvyklą, kitam – į spaustuvę.“

Nuo pat pirmųjų dienų Amerikoje Brazdžionis aktyviai dalyvavo kultūriniame gyvenime, jis buvo žinomas žurnalistas, aktyvus radijo „Amerikos balsas“ bendradarbis, rašytojas, lietuvių rašytojų draugijos valdybos narys. Kartu su kitais kolegomis rašytojais dalyvavo įvairiose literatūros šventėse, vakaruose. 1954 m. kolegos rašytojai Bostone organizavo iškilmingą Bern. Brazdžionio literatūrinio darbo 30-mečio minėjimo šventę.

1953 m. Čikagoje išleidžiamas lietuvių rašytojų draugijos premija premijuotas eilėraščių rinkinys „Didžioji kryžkelė“. Čikagoje, 1954 m. vasario 28 d., premijų įteikimo šventėje, Bern. Brazdžionis pasakė: „Mano žodis bus grynai asmeniškąs – trigubas ačiū: Dievui, tautai ir lietuviui. Dievui – už jėgas per tris literatūrinio darbo dešimtmečius; tautai – kad tris kartus pasirinko mano parašytą žodį. O prie ačiū lietuviui, t.y. lietuviškajai visuomenei, noriu paaikškinti. Kodėl? Nes ir mano širdis padalyta tarp trijų miestų. Pirmasis miestas – Bostonas, Amerikos Atėnai, uostas prie Atlanto, kur praleidau savo pirmuosius vaikystės metus, kur antrą kartą pajutau žemę, kad ir svyruojančią po kojomis; arčiausia Lietuvos uostas, ir iš jo norėčiau, kad išplauktų laivas į tėvynę.“ Antrojo miestu paminėjo New Yorką – didįjį tautų ir politikų Babelį, o trečiuoju – miniatiūrinę Lietuvą Amerikoje – Čikagą.

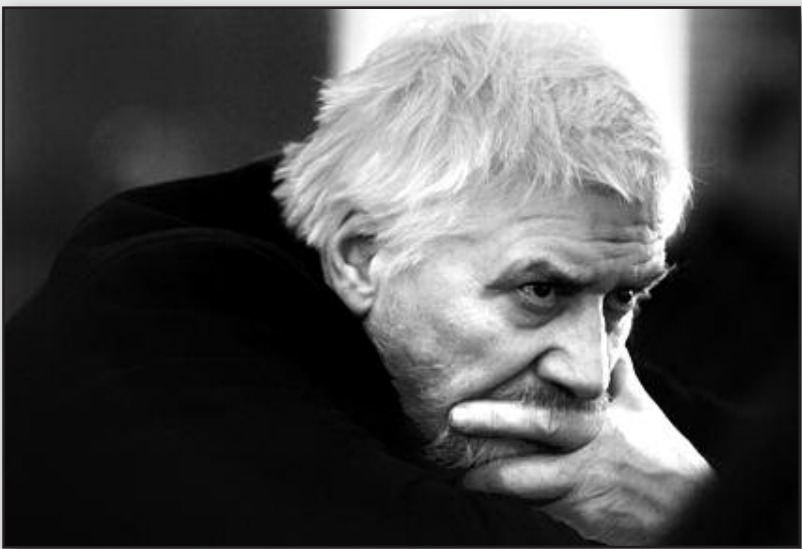
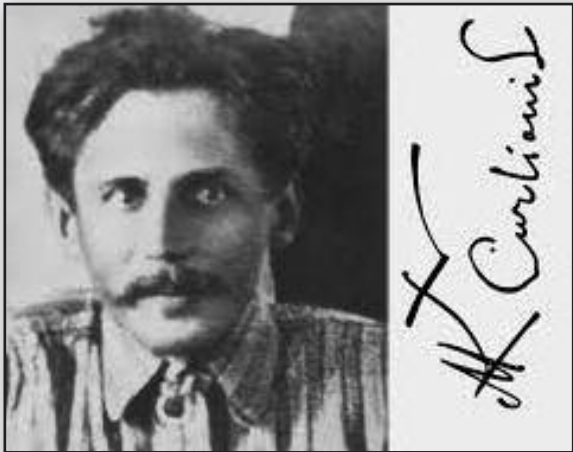
Pabaiga kitame numeryje

Kultūros kronika

Sausio 9 d. Estijos nacionalinėje bibliotekoje Taline atidaryta jungtinė Lietuvos, Latvijos ir Estijos paroda „Kelias / Celš / Kett“, skirta Baltijos kelio 25-mečiui. Ši paroda jau buvo eksponuota Vilniuje, Dailininkų sąjungos galerijoje „Arka“ 2014 m. rugsėjį, o vėliau – Rygoje, Latvijos dailininkų sąjungos galerijoje ir Pärnu muziejuje. Parodos eksponavimas Estijos nacionalinėje bibliotekoje Taline užbaigs parodos kelionę po Baltijos šalis. Paroda siekiama akcentuoti šalių vienybės liudijimus Baltijos kelyje, paminėti „Baltijos kelią“ kaip vieną svarbiausių įvykių XX a. Baltijos šalių istorijoje.

2015 metais minėsime 140-ąsias Mikalojaus Konstantino Čiurlionio gimimo metines. Sausio 7 dieną Vilniaus rotušėje vakaru ir koncertu „Čiurlionis Vilniuje“ prasidėjo šiai sukakčiai skirtų renginių ciklas. 2015 metais bus surengtos trys mokslinės konferencijos, vyks tarptautinis M. K. Čiurlionio pianistų ir vargonininkų konkursas. Nacionalinis M. K. Čiurlionio muziejus ketina parodyti visuomenei naujų įsigytų M. K. Čiurlionio darbų, taip pat išvysime užsienio dailininkų darbų, kuriuos stipriai paveikė Lietuvos menininkas. Tikimasi pristatyti šiuo metu restauruojamus nebaigtus muzikos kūrinius, kuriuos per pastaruosius metus mokslininkai rado archyvuose.

Šį sezoną Lietuvos nacionalinis dramos teatras mini savo 75-ąjį gimtadienį. Šia proga, be numatomų premjerų, pristatomas renginių ciklas, kurio metu vyks diskusijos su svarbiausiais šiame teatre spektaklius kuriančiais režisieriais. Sausio 15 dieną vyko pirmasis šio ciklo renginys – vakaras, skirtas režisieriaus Jono Vaitkaus kūrybai. Lietuvių režisūrinės mokyklos kūrėjas režisierius Jonas Vaitkus (g. 1944), sukūręs daugiau kaip devyniasdešimt spektaklių, kiekvienu nauju darbu turtina ne tik savo teatro įvaizdį, bet ir aktoriaus meno, scenografijos, teatro muzikos sritis. Daugiausia spektaklių Vaitkus sukūrė Kauno ir Vilniaus scenose, taip pat dirbo Šiauliuose, Klaipėdoje, keletą spektaklių pastatė užsienyje – Bostono, Stokholmo, Sankt Peterburgo, Kopenhagos, Oslo, Tokijo teatruose.

Juozas Girdzijauskas

Atkelta iš 3 psl.

Jo tėviškė buvo vietovėje, kur pokaryje veikė Kęstučio ir Žemaičių apygardų partizanai. Vadų pasitarimo dokumentai buvo rengiami Kalupių k. Leono ir Benedikto Girdzijauskų sodyboje. J. Girdzijauskas mena savo keliones iš partizanų valdomos, kulkosvaidžių postais saugomos teritorijos į okupuotą teritoriją – Vadžgirio progimnaziją. Grįžęs iš progimnazijos jis rasdavo savo gimnazistišką darbo stalą užimtą, nes už jo rašomąją mašinėlę darbavosi partizanas. Dėdės Leono nedidukėje troboje buvo maitinami pasitarimo dalyviai. 1948 m. gruodyje, grįžtantį iš progimnazijos, okupantai su laikė būsimąjį profesorių tolokai nuo jo namų. Nuvarė į dėdės Leono trobą, kur buvo žiauriai tardomi sulaikytieji. Dėdienė Malvina nuo sumušimų mirė. Dėdė Leonas ir jo dukros buvo ištremti į Sibirą. Okupantų kareiviai gerokai aptalžė ir būsimąjį profesorių.

Nuo vaikystės jis ypač mėgo dainuoti partizanų dainas (buvo prirašęs storą partizanų dainų sąsiuvinį). Okupacijos metais universitete skaitytame kurse apie XIX a. Profesorius dažniausiai ieškodavo patriotizmo reiškinių ir temų, iškeldavo lietuvių kultūrininkus – Lietuvos mylėtojus, jų tautinį sąmoningumą ir dvasinį atsparumą. Jis nužymėjo, kaip XIX a. brendo lietuvių tautinė savimonė: suvokdama gimtosios kalbos reikšmę; įsisąmonindama istorinę praeitį; savo meto tikrovėje ieškodama tautos dvasinio savitumo apraiškų; kurdama naujas kultūrines vertybes. Pasiremdamas Vinco Maciūno darbais, Profesorius apibrėžė pagrindinį XIX a. kultūros tikslą – apginti tautos gyvybę. Į didžiąsias asmenybes jis žiūrėjo užvertęs galvą: su pagarba kiekvienam, kas padėjo saugoti ir ugdyti mūsų tautos kultūrą. Jo kelrodės žvaigždės buvo tautiškumas ir meniškumas. Atgimimo pradžioje J. Girdzijauskas išvalgiai įvertino okupacijos padarytą žalą mūsų kultūrai ir išeivijos literatūros vertybės: jos autentiškumą, atvirumą pasaulio kultūrai, natūralų lietuvių literatūros tęstinumą, ryškių kūrėjų atsiskleidimą.

Stebėtina, kaip nuo vaikystės į jo, mistiškai tikinčio vaikinuko, gyvenimą įsmigo B. Brazdžionio poezija. (Vilniuje eidamas į mokyklą pro Aušros Vartus, visada atsiklaupdavo ir sukalbėdavo maldele). Kai melstis iš senų maldaknygių pasidarė nuobodu, jis meldavosi poeto eilėraščiais, patirdamas „neapsakomą džiaugsmą“.

Sąjūdžio ir Nepriklausomybės metais prof. J. Girdzijauskas įsijungė į įvairių kultūros draugijų ir bendrijų veiklą: Simono Stanevičiaus (buvo jos seniūnas), Maironio ir Maironiečių, Kristijono Donelaičio, Vinco Mykoliaičio-Putino, Pasaulio lituanistų bendrijos (buvo jos valdybos pirmininkas), Krašto apsaugos bičiulių klubo, Piliečių chartijos. Stengėsi įtraukti į atgimstančios Lietuvos kultūrinę ir visuomeninę veiklą inteligentus, mokslininkus, studentus, moksleivius. Redagavo S. Stanevičiaus bendrijos metraštį „Aitvarai“. Suredagavo knygą „Kęstučio apygardos partizanų vadai“. Nuo vaikystės buvo įsimylėjęs partizanus. Buvo vienas Krašto apsaugos bičiulių klubo kūrėjų. Vėliau, kai Vytautas Petkevičius pakliuvo į Sei-

mą ir jam buvo patikėta Krašto apsauga, jis norėjo išvaikyti savanorius. Profesorius su kitais organizavo protestus, rašė raštus, įrodinėjo, kad negalima panaikinti Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos. Ir ją pavyko išlaikyti. Jis visiems – moksleiviams, studentams, įvairiems klausytojams – kalbėjo apie patriotiškumo ir pilietiškumo ugdymą, apie Dievo ir Tėvynės meilę, tarsi pratęsdamas „Tėvynės Sargo“ šūkį.

Prof. J. Girdzijauskas ragino nebijoti būti savimi, nesigėdyti savo patriotiškumo, nesupriešinti demokratinės Lietuvos idėjos su tautiškumo idėja. Juk visi didieji mūsų kultūros žmonės buvo atviri pasauliui ir kartu aiškiai patriotiškai nusiteikę. Mūsų tauta turi pakankamai istoriškai susiklosčiusių dvasios vertybių, idant būtų dora ir garbinga tauta. Profesorius siūlė mokytis mylėti Tėvynę iš Maironio, iš jo lyrikos pagrindinės savybės – didingumo, išreiškiančio žmogaus ir tautos vidinę galią, dvasios tvirtybę, jėgų pilnatvę. Profesorius ragino ugdytis šiandien trūkstamiausią bruožą – pilietiškumą, dorovinius valstybės pamatus. Pasijusti laisvos dvasios žmonėmis, savo namų, savo artimiausios aplinkos šeimininkais: „Pilietis yra šeimininkas, suprantantis, kad jo namų likimas yra neatsiejamas nuo viso krašto likimo. Pilietis kartu yra viso krašto šeimininkas. Pilietis, šeimininko žvilgsniu vertinantis valstybės gyvenimą, darosi politikas. Toks esąs glaudus ryšys tarp šeimininko, piliečio ir politiko“.

Siūlome prisiminti tikro patrioto ir doro piliečio prof. J. Girdzijausko aktualias, visuomeniškas mintis.

Staiga užgriuvusi okupacija turėjo aiškų tikslą – sunaikinti užgrobtą tautą. Tam tikslui reikėjo palaužti fizinį ir dvasinį tautos pasipriešinimą. Fizinis pasipriešinimas buvo partizanų kova. Ji buvo parengta dvasinio pasipriešinimo – tos vidinės energijos ir tų moralinių nuostatų, kurias buvo išugdžiusi laisva, nepriklausoma Lietuva. Partizanų kova buvo radikaliausia ir tauriausia pasipriešinimo okupantui išraiška. Tai buvo auka – savanoriška auka Tėvynei. Partizanų kova buvo tautos atsparumo ir priešinimosi okupantui pavyzdys ir simbolis. Tai tragiškas tautos istorijos etapas, vertas genialios epopėjos.

(Kalba „Tautos dvasinis pasipriešinimas okupacijai“ Generolo J. Žemaičio akademijoje 2003 m.)

Jūs, kurie nepabūgote prieš, kurie su ginklu rankose kovėtės už Tėvynės laisvę, Jūs – sušaudyti ir nukankinti, išniekinti, suversti į duobes ir sugrūsti į šulinius, – Jūsų pasiaukojimas ir Jūsų atminimas yra tas tyrasis šaltinis ir tasis švėstas vanduo, kuris gali išvalyti mūsų žaizdas ir nuplauti mūsų nuodėmes, kuris gali mus išgydyti. Jei tau ta Jus pamirštų ar Jūsų išsižadėtų – ji nebebūtų jau lietuvių tauta. O jeigu ji nepajęgtų suvokti Jūsų aukos prasmės, ji nebūtų sveika, pilnavertė tauta.

Todėl šiandien aktualiausias Lietuvos istorijos uždavinys yra ištirti pokario metų pasipriešinimą okupantams ir pasakyti apie jį tiesą Lietuvos nepriklausomybę ginančių ir savo tautos garbę saugančių žmonių supratimu.

(Kalba „Tėvynės laisvė ir 'gyvybės gyvatė'“ Viduklėje 1994 m.) □